

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ВВІЧЛИВІСТЬ

HUMANITAS

Випуск 5

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Чернета Світлана Юріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки (*головний редактор*);

Борисюк Олена Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Брушневська Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Дьякон Антоніна, Dr.oes., професор, проректор з розвитку та інновацій, керівник відділу маркетингу, Університет прикладних наук ISMA (Рига, Латвія);

Коленда Наталія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, декан факультету економіки та управління, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Колосок Андрій Мирославович, кандидат економічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Лякішева Анна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Мартинюк Тетяна Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Сушик Наталія Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
23 листопада 2021 р., протокол № 12

Науковий журнал «Ввічливість. Humanitas»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24809-14749P від 27.04.2021 року)

«Ввічливість. Humanitas» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б
(спеціальності 231 – Соціальна робота, 232 – Соціальне забезпечення)
відповідно до Наказу МОН України від 29.06.2021 № 735 (додаток 4).

Офіційний сайт видання: www.journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анна БОЛОТНА, Вадим СУЛІЦЬКИЙ СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА БАТЬКІВ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У КОНФЛІКТІ ІЗ ЗАКОНОМ.....	3
Віта ГРИЦАНЮК, Емілія КОСТИШИН, Вікторія ЛОГВИНЕНКО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	11
Аліна ДУЛЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ УЧАСНИКІВ АТО/ООС.....	19
Юлія ЄРМАК, Оксана БУНЧУК, Маргарита НАВЕТАНЮК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ, ЩО СХИЛЬНІ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	24
Наталія ЛЕВЧЕНКО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	29
Галина ЛЕМКО, Олеся ДЖОГОЛИК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА АКТИВНІСТЬ ЯК РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.....	39
Ірина ПЕТРЕНКО, Жанна ГРАЩЕНКОВА, Максим МІШИН СПОРТИВНЕ ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ.....	46
Вікторія ПЕТРУК ЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	52
Тетяна ПОТАПЧУК, Анна ЛЯКІШЕВА, Ольга ЧЕРСАК ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ТА САМОВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА.....	61
Світлана САПІГА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ ДО АНТИРЕТРОВІРУСНОЇ ТЕРАПІЇ В ПІДЛІТКІВ, ЩО ЖИВУТЬ ІЗ ВІЛ.....	68
Ірина СИДОРУК, Надія КОРПАЧ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	75
Галина СКІПАЛЬСЬКА, Тетяна ЛЯХ, Наталія КЛІШЕВИЧ ЖІНКИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	88
Тетяна СПІРИНА, Тетяна ЛЯХ, Валерій ПЕТРОВИЧ ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У КОНФЛІКТІ ІЗ ЗАКОНОМ.....	90

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Олексій КЛОЧКО, Анжела ПОЛЯНИЧКО ПОЛІТИКА БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ІЗ НАДАННЯ ПОСЛУГ ДОБРОВІЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ.....	98
---	----

УДК 378:364.62

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.2>

Віта ГРИЦАНЮК

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська 35, м. Львів, Україна, 79007

ORCID: 0000-0001-7066-0600

Емілія КОСТИШИН

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська 35, м. Львів, Україна, 79007

ORCID: 0000-0002-3890-6831

Вікторія ЛОГВИНЕНКО

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська 35, м. Львів, Україна, 79007

ORCID: 0000-0001-9273-1983

Бібліографічний опис статті: Грицанюк, В., Костишин, Е., Логвиненко, В. (2021). Деякі аспекти формування гендерної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 11–18, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.2>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

З огляду на утвердження в демократичних державах гуманістичних цінностей, які передбачають дотримання соціальної справедливості та рівні умови в реалізації прав та можливостей усіх членів суспільства, зростає значення гендерного підходу в професійній діяльності фахівців різних галузей. Для цього заклади вищої освіти мають забезпечувати гендерний компонент у професійній підготовці спеціалістів. Метою статті є теоретичне обґрунтування особливостей формування гендерної компетентності майбутніх соціальних працівників. Відповідно для досягнення мети були використані загальнонаукові методи пізнання.

У статті актуалізовано необхідність формування гендерної компетентності в майбутніх фахівців соціальної роботи та використання для цього комплексного підходу. На основі аналізу наукової літератури з'ясовано зміст та структуру поняття «гендерна компетентність соціального працівника». Зазначено, що сучасний соціальний працівник має володіти гендерною чутливістю та гендерною лояльністю, а в певних професійних ситуаціях, виступаючи як агент соціальних змін, має проявляти й навички гендерної трансформації.

Обґрунтовано необхідність формування гендерної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери через запровадження наскрізного гендерного підходу до освітнього процесу, важливе місце в якому належить спеціалізованим навчальним дисциплінам, які розкривають прикладні аспекти гендерної рівності. Розкрито зміст навчального курсу «Гендерні аспекти соціальної роботи», що читається у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності і дає розуміння гендеру як соціального конструкту, здатність помічати та оцінювати ситуацію гендерної нерівності в різних сферах життєдіяльності клієнтів, давати оцінку гендерно-дискримінаційним практикам, із метою їх уникнення в професійній діяльності, формує навички конструктивного розв'язання гендерних проблем і потенційних конфліктів, які виникають під час роботи.

Ключові слова: гендерна компетентність, фахівець соціальної роботи, професійна діяльність, гендерна рівність, заклад вищої освіти.

Vita HRYTSANIUK

PhD in Political Science, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Management and Social Sciences, Lviv State University of Life Safety, 35 Kleparivska str., Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0001-7066-0600

Emilia KOSTYSHYN

PhD in History, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Management and Social Sciences, Lviv State University of Life Safety, 35 Kleparivska str., Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0002-3890-6831

Viktoriia LOHVYENENKO

PhD in Philosophy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Management and Social Sciences, Lviv State University of Life Safety, 35 Kleparivska str., Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0001-9273-1983

To cite this article: Hrytsaniuk, V. & Kostyshyn, E. & Lohvynenko, V. (2021). Deiaki aspekty formuvannya hendernoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi roboty [Some aspects of forming gender competence among future specialists of the social work]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 11–18, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.2>

SOME ASPECTS OF FORMING GENDER COMPETENCE AMONG FUTURE SPECIALISTS OF THE SOCIAL WORK

Given the establishment of humanistic values in democracies, which provide for the observance of social justice and equal conditions which allow realizing the rights and opportunities of all members of society, the importance of a gender approach in the professional activities of professionals in various fields is growing. Higher education institutions must provide a gender component in the training of specialists. Theoretical substantiation of the peculiarities of the formation of future social workers' gender competence is the purpose of the article. Accordingly, to achieve it there were used general scientific methods of cognition.

The article highlights the need for the formation of gender competence in future professionals in social work and the use of this integrated approach. Based on the analysis of the scientific literature, the content and structure of the concept of "Gender competence of a social worker" are clarified. Here is stated that a modern social worker must have gender sensitivity and gender loyalty. Moreover, in some professional situations, they must show the skills of gender transformation acting as an agent of social change.

Here is substantiated the necessity of forming gender competence of future specialists in the social sphere using the introduction of a cross-gender approach to the educational process, in which an important place belongs to specialized disciplines that reveal the applied aspects of gender equality. The content of the training course "Gender aspects of social work", taught at the Lviv State University of Life Safety, is revealed. This discipline gives social workers an understanding of gender as a social construct, provides the ability to notice and assess the situation of gender inequality in various spheres of life of clients. Future social workers will also be able to evaluate gender-discriminatory practices to avoid them in their professional activities; develop skills for constructive resolution of gender issues and potential conflicts which arise during the working process.

Key words: *gender competence, social work specialist, professional activity, gender equality, institution of higher education.*

Актуальність проблеми. Нині демократичне світове співтовариство консолідує зусилля для досягнення гендерної рівності. Україна активно включається в цей процес і долучається до міжнародних проєктів. Зокрема, у вересні 2020 р. наша держава отримала офіційний статус учасниці «Партнерства Біарріц» – міжнародної ініціативи, метою якої є об'єднання зусиль та посилення відповідальності задля утвердження рівних можливостей

для жінок і чоловіків («Україна стала повноправною учасницею», 2020).

Згідно з планом заходів із реалізації «Партнерства Біарріц», Міністерство освіти і науки України визначено відповідальним виконавцем низки зобов'язань, зокрема забезпечення наскрізності принципів гендерної рівності в освіті. Це передбачає розробку й затвердження Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 р. та плану заходів з її

реалізації, запровадження антидискримінаційної експертизи освітнього контенту та гендерний аудит закладів освіти (Про затвердження плану, 2020). Слід зауважити, що МОН України вже тривалий час здійснює просвітницьку діяльність із питань гендерної рівності відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», впроваджуючи гендерне виховання та гендерну компетентність у структуру професійної компетентності здобувача вищої освіти.

Вищезазначене зобов'язує заклади вищої освіти забезпечувати гендерний компонент у професійній підготовці спеціалістів, що особливо актуально для майбутніх соціальних працівників, адже він є складником їхньої професійної компетентності. Стандартом вищої освіти з підготовки бакалавра спеціальності 231 «Соціальна робота» визначено, що до фахової компетентності соціального працівника належить «здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей». (Стандарт вищої освіти, 2019). У процесі вирішення будь-яких проблем соціальні працівники стикаються з дискримінаційними практиками, де важливе місце посідає чинник статі, що посилює прояви соціальної несправедливості. Кваліфіковані фахівці мають розуміти неефективність традиційних патріархальних стосунків між жінками і чоловіками та створювати новий простір, який базується на ідеї гендерної рівності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Нині набуття гендерної компетентності фахівцями, як зазначає І. Стражнікова (2018), є необхідним із погляду не лише професійного розвитку і вдосконалення, а й функціонування та взаємодії із сучасним суспільством. Дослідниця, здійснивши аналіз поглядів вітчизняних та закордонних вчених щодо гендерного виховання молоді як соціально-педагогічної проблеми, виявила спільне й відмінне в методології гендерної педагогіки, механізмах реалізації гендерного підходу в освітньому просторі. Т. Шевченко (2017) провела детальний аналіз змісту поняття «гендерна компетентність»; аналізуючи праці відомих вчених, вона дійшла висновку, що у визначеннях багатьох із них домінує позиція, що основою структури гендерної компетентності особистості

є відповідні мотиви і цінності, знання і уміння. У дослідженнях сучасних науковців проблема гендерної компетентності значною мірою розглядається в контексті освіти. Зокрема, Л. Шлєїна (2019) вважає, що гендерна компетентність викладача закладу вищої освіти допомагає звільненню його професійного бачення від статоворольових стереотипів як специфічних і важливих бар'єрів виховання особистості здобувача вищої освіти, допомагає концентрувати увагу на реальних здібностях здобувача незалежно від статі. Проблему фахової підготовки майбутніх соціальних працівників та формування їхньої готовності до здійснення гендерно чутливої професійної діяльності вивчає О. Гончаренко (2020). Також важливість формування гендерної компетентності соціальних працівників у своїх працях обґрунтовують О. Карагодіна, Т. Семигіна, А. Ярошенко, зазначаючи, що соціальні працівники повинні бути здатними належним чином артикулювати гендерні проблеми та мати високий рівень гендерної компетентності (Карагодіна & Семигіна, 2021; Семигіна & Ярошенко, 2020). Наголошуючи на важливості імплементації гендерного підходу в підготовку соціальних працівників, розглядають підходи до гендерного аналізу навчально-методичних матеріалів для використання в соціальній роботі (Ярошенко & Семигіна, 2019).

Також проблемою впровадження гендерного підходу в практику соціальної роботи займаються такі науковці, як С. Гришак, Г. Корінна, О. Кравченко, О. Луценко, Н. Маркова, Л. Харченко, Л. Яценко та ін.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є теоретичне обґрунтування особливостей формування гендерної компетентності майбутніх соціальних працівників. Відповідно до зазначеної мети поставлено такі завдання:

- з'ясувати сутність поняття «гендерна компетентність» фахівця соціальної роботи;
- розкрити зміст навчальної дисципліни «Гендерні аспекти соціальної роботи» та важливість її вивчення для формування гендерної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові виклики, які ставить перед нами сьогодні, зумовлюють необхідність формування гендерної компетентності в майбутніх фахівців соціальної роботи. Нині під поняттям «гендерна компетентність» розуміють досить

широкий комплекс характеристик, який передбачає сукупність знань, соціально-психологічну характеристику особи, професійну якість, інтегральну характеристику діяльності, здатність усвідомлено діяти задля гендерної рівності (Семигіна, Ярошенко, 2020: 32). Можна стверджувати, що ця компетентність передбачає інтегровану сукупність знань, цінностей, умінь щодо утвердження рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків, запровадження та застосування гендерного підходу в усі сфери життєдіяльності. Від соціальних працівників очікується, що в професійній діяльності вони зможуть ідентифікувати прояви гендерної нерівності, протистояти сексизму в різних сферах життєдіяльності та й самі не створюватимуть ситуацій гендерної нерівності. Структура гендерної компетентності соціального працівника має передбачати змістовний, рефлексивний і організаційний компоненти.

Змістовний компонент включає в себе знання питань гендерного законодавства, положень та сутності гендерного підходу, обізнаність із сучасними тенденціями та проблемами гендерного розвитку суспільств, розуміння особливостей гендерної соціалізації та механізмів дії гендерних стереотипів, вміння використовувати технологію гендерного аналізу.

Рефлексивний компонент включає в себе особисте ставлення фахівця до різноманітних проблем гендеру в суспільстві. Він передбачає обов'язкову наявність власних поглядів на питання статевої диференціації чоловіків і жінок, високорозвинутої гендерної культури, що проявляється під час вирішення проблем і конфліктів та виражається в поважному ставленні до гендерного різноманіття.

В організаційний компонент включаються уявлення про те, як використовувати гендерний аналіз у своїй роботі, як управляти процесом гендерної соціалізації особистості і навичками щодо його організації. Під час виконання своїх професійних обов'язків фахівець має розпізнавати гендерні аспекти соціальних проблем і знаходити рішення для їх оптимального розв'язання. Сюди також входить вміння будувати свою роботу з клієнтами на основі ідеї рівності людей незалежно від їхньої статі.

Окрім гендерної компетентності, як вважають С. Гришак та О. Гончаренко, в процесі навчання у здобувачів слід формувати й такі про-

фесійно необхідні якості сучасного соціального працівника, як гендерна чутливість та гендерна лояльність (Гончаренко, 2020). Ми погоджуємося з твердженням про важливість у практиці соціальної роботи гендерної чутливості та лояльності, адже вони створюють підґрунтя для нульової толерантності фахівця до будь-яких проявів дискримінації та упередженості. Проте вважаємо, що в певних професійних ситуаціях, виступаючи як агенти соціальних змін, фахівці мають проявляти й навички гендерної трансформації, яку можна розуміти як зміну умов, що лежать в основі гендерної нерівності та перетворення нерівноправних гендерних відносин (Gender Equality, 2021).

Зростаюча роль гендерного чинника в професійній діяльності зумовлює необхідність комплексного підходу до формування гендерної компетентності. О. Карагодіна та Т. Семигіна (2021) пропонують авторську модель гендерної підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти, яка враховує зовнішні і внутрішні контексти. До зовнішніх чинників належать соціально-культурний, політичний, професійний (практичний), академічний (науковий і педагогічний) контексти. Соціально-культурний компонент передбачає усталені соціальні норми, гендерні очікування та стереотипи, політичний – законодавче затвердження норм гендерної рівності та ін., професійний – інституалізацію гендерного підходу у практиці соціальної роботи, формування фахової культури соціальних працівників орієнтованої на протидію дискримінації за ознакою гендеру, академічний – гендерну культуру викладача, використання відповідних педагогічних технологій та теорії гендерної педагогіки, гендерну коректність навчально-методичних матеріалів тощо.

До внутрішніх чинників зазначені автори зараховують середовище закладу освіти, а саме позааудиторну діяльність та навчальні курси, які розкривають гендерні аспекти соціальної роботи. У сфері позааудиторної роботи головними напрямками визначають гендерний мейнстрімінг, гендерний аудит, центр гендерної освіти, а серед навчальних курсів виділяють спеціалізовані дисципліни, як-то: «Гендерні аспекти соціальної роботи», гендерно-тематичні курси («Гендерні студії», «Гендерна соціалізація» і т.п.) та наскрізне використання теорії гендеру в різних навчальних дисциплінах.

Звичайно, найкраще формувати гендерну компетентність в умовах синергії усіх чинників. Проте суспільний розвиток не завжди передбачає синхронний та одновекторний прогрес на усіх рівнях, деякі чинники, наприклад політичні, зазвичай мають випереджувальний характер, але якщо вони не знаходять відгуку в інших суспільних сферах, то мають ризик залишитись формально декларативними. Разом із тим потужні зміни на одній ланці можуть каталізувати й пришвидшувати процеси на інших рівнях. У нашому контексті йдеться про підготовку майбутніх спеціалістів, які вже завтра впливатимуть на соціальні взаємодії і визначатимуть, яким буде наше суспільство. І якщо нині вдасться підготувати фахівців соціальної сфери, які володітимуть гендерною компетентністю, вони зможуть стати каталізатором змін на усіх інших рівнях.

Отже, ми підтримуємо думку багатьох дослідників цієї проблеми щодо запровадження в освітній процес відповідних гендерно орієнтованих дисциплін. Однією з таких навчальних дисциплін у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності є «Гендерні аспекти соціальної роботи». Цей курс дає розуміння гендеру як соціального конструкту, а також покликаний навчити майбутніх соціальних працівників помічати та оцінювати ситуацію гендерної нерівності в різних сферах життєдіяльності клієнтів, давати оцінку гендерно-дискримінаційним практикам для їх уникнення в професійній діяльності, формувати навички конструктивного розв'язання гендерних проблем і потенційних конфліктів, які виникають під час роботи.

Для того, щоб у майбутній професійній діяльності фахівці змогли ефективно використовувати гендерний підхід, насамперед необхідно сформувані правильне розуміння цього соціального концепту та ключових термінів, пов'язаних із гендером. Щодо змісту поняття «гендер», воно достатньо висвітлене в різних джерелах, наприклад, Н. Маркова (2019) ґрунтовно описує цей феномен. Чого не можна сказати про поняття «гендерна рівність», якому, як ми вважаємо, необхідно приділити особливу увагу, викладаючи теми, пов'язані з гендерним підходом до діяльності. Цю категорію тлумачать через рівність прав, обов'язків, можливостей жінок і чоловіків. І це вірно. Проте в про-

цесі викладу цього питання здобувачам освіти необхідно акцентувати на тому, що рівність не означає, що жінки та чоловіки стануть однаковими, а лише те, що права, обов'язки та можливості жінок і чоловіків не залежать від того, народилися вони чоловіком чи жінкою. Рівність між жінками і чоловіками має розглядатися як питання прав людини, як передумова та показник сталого розвитку, орієнтованого на людину. Гендерна рівність не є жіночою проблемою, а зачіпає й залучає як жінок, так і чоловіків повною мірою (Gender Equality, 2021). Власне, таке розуміння чи не найкраще узгоджується із сучасним трактуванням соціальної роботи, «яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей. Центральне місце в соціальній роботі посідають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності і поваги до різноманітності» (Семигіна, 2020: 89), і саме на таких засадах має відбуватися професійна практика.

Лише збагнувши цінність постулатів гендеру і перевіривши їх у власні переконання, фахівець зможе зрозуміти та ефективно засвоїти проблематику, яка передбачається навчальним курсом. З-поміж тем, які визначені силабусом дисципліни «Гендерні аспекти соціальної роботи» для вивчення, звернемо увагу на кілька ключових.

Отже, опрацьовуючи тему «Гендерні стереотипи та джерела їх відтворення», майбутні фахівці навчаються виявляти й визначати соціальні стереотипи, розуміти глибину їх проникнення в повсякденне життя, віднаходити шляхи подолання таких упереджень. Вивчення теми «Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності» дає розуміння здобувачам вищої освіти про систему суспільних відносин, яка має чітко виражену гендерну структуру: протягом життя чоловіки і жінки виконують різні соціальні ролі (уявлення про те, які ролі є «чоловічими» і «жіночими», формується в процесі соціалізації особистості), отримують різну винагороду і набувають різних соціальних статусів. Біологічні і соціальні фактори, що нашаровуються один на одного, призводять до статистично значущих відмінностей у тривалості життя, структурі зайнятості, визначають варіації взаємовідносин у сім'ї та моделях життєвого призначення. Оскільки гострою темою для українського суспільства є різноманіття

гендерної ідентичності, не менш важливим є формування гендерної лояльності до сексуальних меншин – фахове надання соціальних послуг має ґрунтуватися на засадах гендерної рівності та антидискримінаційних практиках.

Способом просування як ідеалів гендерної рівності, так і трансляції застарілих гендерних стереотипів є засоби масової комунікації. Розглядаючи тему «Гендерні питання у медіа», слід звернути увагу на те, як легко вкорінюється у свідомість людей, сформований у медіа образ «справжнього чоловіка» та «справжньої жінки», а також на прояви сексизму в рекламі, зокрема на такі його різновиди, як еротизація, оречевлення, мачизм та фейсизм. Окреслюючи гендерні стереотипи та інші проблеми в медіа, варто акцентувати на позитивних прикладах попередження сексизму і боротьми з ним у демократичних країнах, а також здійснювати аналіз нормативно-правових актів, які регулюють ці питання в Україні та за кордоном.

У процесі розгляду теми «Гендерні відносини в родині» пропонується широке коло питань стосовно розподілу ролей між жінкою і чоловіком у сім'ї, «легалізація» гендерних стереотипів насильства в родині, шляхи подолання цих стереотипів та становлення егалітарних сімейних відносин. Компетентність соціального працівника в цих питаннях дає розуміння того, що гендерні стереотипи в сім'ї, яка потрапила в складні життєві обставини, породжують безліч проблем, без вирішення яких неможливо покращити якість життя. Особливої уваги вимагає питання домашнього насильства та шляхи його подолання. Перш за все слід розуміти, що жертви насильства, як правило, перебувають під впливом гендерних стереотипів, що й визначає їх поведінку, а відтак сприйняття домашнього насильства як норми. Вважаючи себе винними вони не розуміють порушення їхніх прав, часто не знають, куди звернутися по допомогу. У цьому випадку завданням соціаль-

ного працівника є донесення інформації клієнтам про те, що насильством є все те, що принижує честь та гідність особи.

Тема «Гендерні відносини в економічній сфері» розкриває вплив гендерних стереотипів на сферу зайнятості. Аналізується вплив горизонтальної та вертикальної сегрегації на становлення та посилення в суспільстві нерівності між чоловіками і жінками, що призводить до різниці в оплаті праці і є однією з найпоширеніших форм дискримінації жінок на ринку праці.

Отже, засвоївши відповідні матеріали курсу «Гендерні аспекти соціальної роботи», майбутні фахівці навчатися використовувати отримані знання на практиці, зокрема бачити гендерні стереотипи та дискримінаційні практики, що по-різному впливають на становище жінок і чоловіків у сучасному суспільстві, з урахуванням гендерного підходу критично оцінювати ефективність реалізації соціальної політики в територіальних громадах, сприяти впровадженню антидискримінаційних практик у роботі соціальних служб.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, слід зазначити, що провадження професійної діяльності в соціальній сфері на засадах гендерної культури є вимогою часу. Це вимагає сформованої гендерної компетентності у фахівців соціальної роботи і володіння ними не лише гендерною чутливістю та лояльністю, а й навичками гендерної трансформації. Сформувати компетентність у майбутніх соціальних працівників щодо питань гендеру можна через запровадження наскрізного підходу до освітнього процесу, важливе місце в якому належить спеціалізованим навчальним дисциплінам, які розкривають прикладні аспекти гендерної рівності. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні впровадження гендерної проблематики в блок дисциплін професійної підготовки та вивченні проблем формування гендерної культури викладачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко О.В. Фахова підготовка майбутніх соціальних працівників до гендерно чутливої соціальної роботи. *Вісник післядипломної освіти. Серія : Педагогічні науки.* 2020. Вип. 12 (41). С. 63–76.
2. Карагодіна О.Г., Семигіна Т.В. Гендерна освіта у підготовці соціальних працівників. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук* : монографія. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2021. С. 25–37.
3. Маркова Н. Гендерний підхід у соціальній роботі. *Наукові записки Малої академії наук України. Серія : Педагогічні науки.* 2019. Вип. 15. С. 46–49

4. Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1578-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
5. Семігіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
6. Семігіна Т., Ярошенко А. Гендерна компетентність соціальних працівників: науковий дискурс. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΑΟΓΟΣ» zuden Materiali ender international en wissens chaftlich-praktischen Konferenz* (B. 2), 5. Juni, 2020. Stuttgart, Deutschland: Europäische Wissenschafts plattform, 2020. С. 32–33.
7. Стандарт вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь вищої освіти «бакалавр», галузь знань 23 «Соціальна робота», спеціальність 231 «Соціальна робота». [Чинний від 2019-04-24]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf> (дата звернення: 11.11.2021).
8. Стражнікова І. Проблеми гендерної політики в Україні та країнах Західної Європи: порівняльно-історіографічний аналіз. *Педагогічний дискурс*. 2018. Вип. 24. С. 63–68.
9. Україна стала повноправною учасницею «Партнерства Біарріц» / Президент України. Офіційне Інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stala-povnopravnoyu-uchasniceyu-partnerstva-biarric-63521> (дата звернення: 10.11.2021).
10. Шевченко Т.Ю. До питання про зміст поняття «гендерна компетентність» у сучасному науковому дискурсі, *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2017. V (57), Issue: 129. P. 45–48
11. Шлєіна Л.І. Зміст гендерної компетентності викладача аграрного закладу вищої освіти . *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 14(2). С. 178–182.
12. Ярошенко А.А., Семігіна Т.В. Розпізнати нерівність: гендерний аналіз навчальних матеріалів у соціальній роботі. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна*. 2019. Вип. 32. С. 183–198.
13. Gender Equality Glossary / UN Women Training Centre. URL: <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php?id=36&mode=letter&hook=G&sortkey&sortorder=asc&fullsearch=0&page=2> (дата звернення: 12.11.2021).

REFERENCES:

1. Honcharenko, O.V. (2020) Fakhova pidghotovka majbutnikh socialjnykh pracivnykiv do ghenderno chutlyvoji socialjnoji roboty [Professional preparation of future social workers to gender sensible social work], *Visnyk pislyadyplomnoji osvity – Bulletin of postgraduate education*, 12(41), 63–76. [in Ukrainian]
2. Karagodina O.Gh., & Semigina T.V. (2021) Ghenderna osvita u pidghotovci socialjnykh pracivnykiv. [Gender education in the training of social workers]. *Reprezentacija osvitnikh dosjaghenj, mas-media ta rolj filologhiji u suchasnij systemi nauk: monografija*. (pp. 25–37). Vinnycja [in Ukrainian]
3. Markova N. (2019) Ghendernyj pidkhid u socialjnij roboti [Gender approach in social work]. *Naukovi zapysky Maloji akademiji nauk Ukrajiny – Scientific notes of the Small Academy of Sciences of Ukraine*, 15, 46–49 [in Ukrainian]
4. *Pro zatverdzhennja planu zakhodiv z realizaciji zobov'jazanj Urjadu Ukrajiny, vzjatykh v ramkakh mizhnarodnoji iniciatyvy «Partnerstvo Biarric» z utverdzhennja ghendernoji rivnosti* [On approval of the action plan for the implementation of the commitments of the Government of Ukraine undertaken in the framework of the international initiative "Biarritz Partnership" to promote gender equality]. *Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrajiny* (2020, December 16). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian]
5. Semigina T. (2020) *Suchasna socialjna robota [Modern social work]*. Kyiv: Akademija praci, socialjnykh vidnosyn i turyzmu [in Ukrainian]
6. Semigina T. & Yaroshenko A., (2020) Ghenderna kompetentnistj socialjnykh pracivnykiv: naukovyj dyskurs [Gender competence of social workers: scientific discourse]. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΑΟΓΟΣ» zuden Materiali ender international en wissens chaftlich-praktischen Konferenz* (pp. 32–33). Stuttgart, Deutschland: Europäische Wissenschafts plattform [in Ukrainian]
7. Standart vyshhoji osvity: pershyj (bakalavrsjkyj) rivenj vyshhoji osvity, stupinj vyshhoji osvity «bakalavr», ghaluzj znanj 23 «Socialjna robota», specialjnistj 231 «Socialjna robota» [Standard of higher education: first (bachelor's) level of higher education, degree of higher education "bachelor", field of knowledge 23 "Social work", specialty 231 "Social work"] from 24 April 2019. (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf> [in Ukrainian]
8. Strazhnikova I. (2018) Problemy gendernoji polityky v Ukrajinі ta krajinakh Zakhidnoji Jevropy: porivnjaljno-istorioghrafichnyj analiz [Problems of gender policy in Ukraine and Western Europe: comparative and historiographical analysis]. *Pedagoghichnyj dyskurs – Pedagogical discourse*, 24, 63–68 [in Ukrainian]

9. Ukrajina stala povnopravnoju uchasnyceju «Partnerstva Biarritz» / Prezydent Ukrainy [Ukraine has become a full member of the Biarritz Partnership / President of Ukraine.] Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stala-povnopravnoyu-uchasnyceju-partnerstva-biarritz-63521> [in Ukrainian]

10. Shevchenko T. (2017) Do pytanja pro zmist ponjattja «ghenderna kompetentnistj» u suchasnomu naukovomu dyskursi [On the question of the meaning of the concept of «gender competence» in modern scientific discourse]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 5(57), 129, 45–48 [in Ukrainian]

11. Shlieina L.I. (2019) Zmist ghendernoji kompetentnosti vykladacha aghrarnogho zakladu vyshhoji osvity [The content of gender competence of the teacher of an agricultural institution of higher education] *Innovacijna pedagoghika – Innovative pedagogy*, 14 (2), 178–182 [in Ukrainian]

12. Yaroshenko A. & Semigina T. (2019) Rozpiznaty nerivnistj: ghendernyj analiz navchaljnykh materialiv u socialnij roboti [Recognize inequality: gender analysis of educational materials in social work]. *Zbirnyk naukovykh pracj Kam'janecj-Podiljskogo nacionaljnogho universytetu imeni Ivana Oghijenka – Collection of research papers Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohienko University*, 32, 183–198 [in Ukrainian]

13. Gender Equality Glossary / UN Women Training Centre. Retrieved from: <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php?id=36&mode=letter&hook=G&sortkey&sortorder=asc&fullsearch=0&page=2>